

/ALI FARKA TOURE

A VILÁGZENE HARMINC ÉVE.

A KÍVÁNCISISÁG EREJE.

A VILÁGZENE (WORLD MUSIC) ELNEVEZÉS IDÉN HARMINCÉVES ÉS BIZTONSÁGGAL KIJELENTHETŐ, HOGY GYÖKERET VERT A KÖNNYŰZENE NAGY KATEGÓRIÁI KÖZÖTT, KIBOKSZOLTA MAGÁNAK A HELYET ÉS A TERET. UGYANAKKOR EGYETLENKÉNT A KATEGÓRIÁK KÖZÜL MÉG MA IS FOLYTON SAJÁT GYÖKEREIT VIZSGÁLJA. MERRŐL JÖTT, HOL ÉS HOVÁ TART A VILÁGZENE?

WEYER BALÁZS.

MŰFAJ/HELYETT KATEGÓRIA

Nincs még egy olyan kategória... és akkor itt álljunk is meg. Azért használom mindig ezt a név „kategória” kifejezést, mert kényszeresen kerülöm a „műfaj” használatát. A világzene ugyanis nem műfaj, hanem sokféle műfajt átfogó ernyőmárka, amibe minden belefér, ami valamilyen módon a népzeneből táplálkozik: lehet az autentikus néprajzi gyűjtés, citerafelvételre épülő drum and bass remix, dán fiatalok

által játszott afrobeat vagy népzenei ihletésű versmegzenésítés. Sokkal nehezebb minden lehetőséget felsorolni, mint azt mondani: a lényeg, hogy ha hallom, felismerem. És ez így van, mert a világzene megjelenése szép lassan megteremtette azt az esztétikát, azt az attitűdöt, amely a sok különböző formanyelvet összeköti és felismerhetővé teszi.

VILÁGZENE? AZ MI?

A világzene definiálása olyan, mint a lesszabály-vita a fociban vagy a garantált alapjövedelem a baloldalon – bármeddig el lehet róla vitatkozni, mindenki ért hozzá, és sosem ér megnyugtatóan véget. A WOMEX évkönyvében sokáig az szerepelt: *ki itt belépsz, soha ne kérdezd meg, hogy mi az a világzene.* Ezt nemrég arra cserélték, hogy: *aki felteszi a kérdést, hogy mi is az a világzene, azt a biztonságiak udvariasan kivezetik a rendezvényről.* Egyrészt a többség halálra unja ezt a témát, másrészt talán a világzene az egyetlen, amely állandóan megkérdőjelezi önnön létét állandó definíciós keresgélésével. Mikor hallottunk utoljára vitát arról, hogy jó név-e a dzsessznek,

hogy dzsessz? Kit izgat, hogy a metálba belefér-e a grindcore, hogy a trance és a goa halmazai hogyan fednek át? A harmincéves évforduló úgy tűnik, talán szép lassan lehalkítja ezeket a vitákat világzenében is.

PUNKOS SZABADSÁGZENE EZ

A világzene kezdetekor elsősorban a gyarmati múlttal és/vagy nagy bevándorló-tömegekkel rendelkező nyugat-európai országok diktálták a tempót: Nagy-Britannia, Franciaország, Hollandia, Belgium, Németország, a skandináv országok, illetve Kanada. Az elsődleges motiváció a zenei kíváncsiság és az eliparosodott popzenei piac által okozott kiábrándultságból keresett kiút volt – nem véletlen, hogy a világzene első generációjának több köze van a punkhoz, mint a popzenéhez. Scott, a szeptemberben a kolumbiai Meridian Brothers-t Budapestre hozó menedzser 1990-ben még a skót Faced Hermans-t hozta a Tilos az Á-ba. Az ide WOMEX (ami ezúttal október végén zajlott Lengyelországban) egyik legjobb koncertjét a tunéziai Ifriqiyya Électrique adta, amelyben játszik az a Fran Tazubmac, aki ugyanakkor

/IBRAHIM FERRER

még a Hungaro Carrot fesztiválon lépett fel az Il Gran Teatro Amaro zenekarral. Peter Weber, az idén zsinórban negyedszer az év kiadója címet nyert Glitterbeat társtulajdonosa a díjátadón elmondott beszédében pedig szinte végig a punkrock-korszakról beszélt. A zeneipari marketing-álszentségből akkor a wolof nyelvű szenegáli dalok, a magyar tánccház, az indiai szufik, az örmény dudukosok, a brazil tropicalia őszintesége jelentette a kiutat, adta vissza a zene vélt tisztaságát. Azt is mondhatnánk, hogy azok számára, akiknek a zene elsősorban a szabadságot jelentette, a harmincas-negyvenes években a dzsessz, az ötvenes-hatvanasokban a rock and roll, a hetvenes-nyolcvanasokban a punk és az alternatív, a nyolcvanas-kilencvenesekben pedig a világzene volt és maradt a legfőbb kiút a sablonos unalom és az elüzletiesedés világából.

POSZTKOLONIÁLIS LELKIISMERETFURDALÁS

A második motiváció inkább társadalmi volt: az egykori gyarmatbirodalmak újkeletű lelkiismeretfurdalása a gyarmati sorban tartott országokkal szemben – erőforrásaik elszípkázása, kultúrájuk lebecsülése és a birodalmi kultúra erőltetése miatt, illetve az egykori gyarmatokról érkezett, Londonban, Párizsban, Marseille-ben, Brüsszelben, Rotterdamban és más nagyvárosokban élő beván-

dorlók siralmas helyzete miatt (akik között egyébként igen sok volt a zenész). Ez a fenti országokban máig megmaradt, a világzene piaca azonban közben globális lett, így van némi különbség a nyugat-európai posztkolonialis világzene-narratíva és a világ többi része között. Mindenesetre ennek az indulásnak nagy szerepe van abban, hogy az egykori brit és francia afrikai gyarmatok máig az egyik legfontosabb forrása a világzenének – elsősorban Mali, Szenegál, Nigéria, Ghána és Algéria.

A WORLD MUSIC ELSŐ SZTÁRJAI

A világzene első két évtizedében az elsősorban már beérkezett, érett, tapasztalt művészek léptek ki a világpiacra és közülük is a legjobbak – Nusrat Fateh Ali Khan, Cesaria Evora, Ali Farka Touré, Tom Zé, Ibrahim Ferrer, Khaled és más akkor már többnyire az ötvenes-hatvanas években járó előadók – teljes vértetben jelentek meg a globális térben. Természetes, hogy elementáris erővel törtek be ezek az egész világból válogatott, tapasztalt, érett művészek. Ennek következtében mára a többségük már nem él és természetes, hogy az utánuk következő generációban nem mindenki olyan karizmatikus, mint ők.

A VILÁG ZENÉJÉNEK TERJEDÉSE

Persze az, hogy a világzene megjelent és viszonylag gyorsan kibokszolta a maga helyét

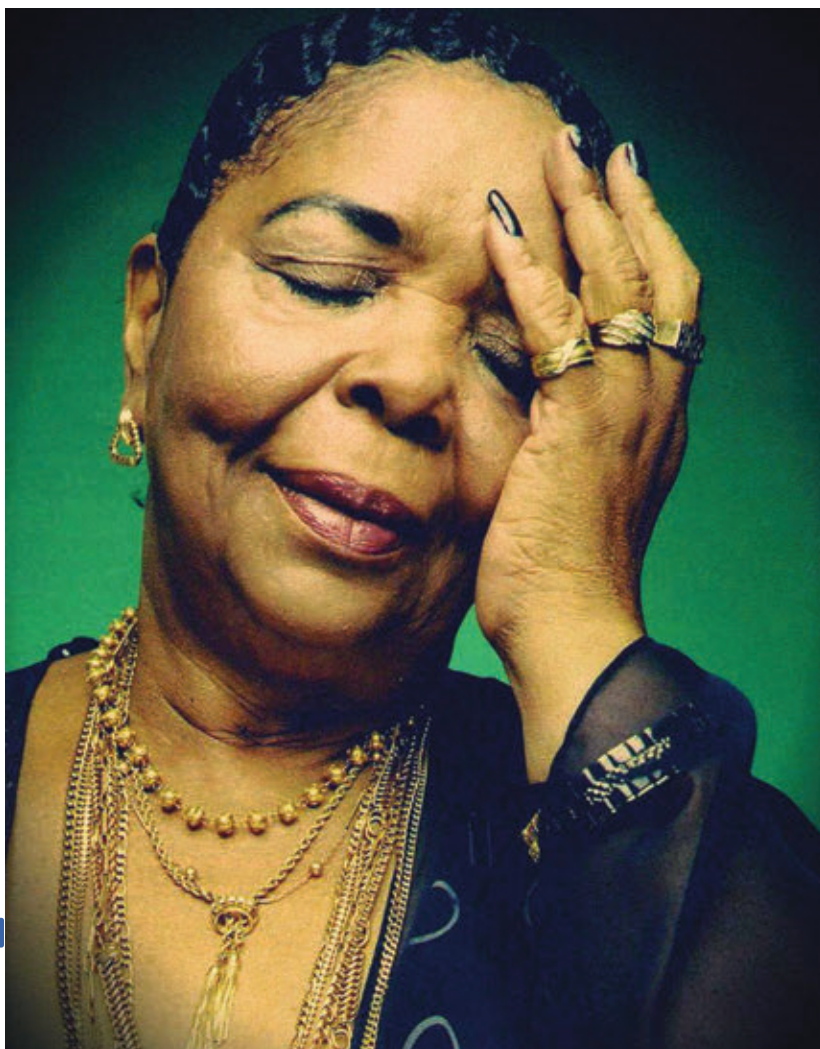
/ FRIEDRYKA ELECTRIQUE; FOTÓ: JACOB CRAWFURD

a lemezboltokban, a sajtóban, a fesztiválkínálatban és a rádiókban, azt is jelentette, hogy hirtelen sokkal több és többféle zene jelent meg a kínálatban és ezek egymásra is hatni kezdtek. Míg a kezdetekkor mindenki az autentikust, az ismeretlent, a különlegest kereste, ez az áttörés azt is elhozta, hogy a zenészek maguk is többféle zenét ismertek meg. Afrobeat zenekarok alakultak Dániától Kaliforniáig, salsa zenekarok Mumbaitól Tokióig, tehát már nem csak az világzene, ami egy adott földrajzi helyhez kötődő zenei hagyományból helyben nő ki, hanem minden, ami valamilyen módon ezekből a tradíciókból táplálkozik. Sőt, a világzene megjelenése azt is átalakította, ahogy az egyes közösségek a saját népzenejükről tekintettek: olyan országokban, ahol a népzene már szinte eltűnt, esztétikailag cikinék vagy politikailag megbélyegzettnek minősült, hirtelen világzeneként fedezték fel újra azt – így van ma megint minőségi és izgalmas jódlí Ausztriában vagy vonós népzene Québecben. Ahol pedig volt komoly népzenei élet, ott is hirtelen felértékelte a külföld érdeklődése azt – erre az egyik legjobb példa éppen Magyarország, amely Európából a világzene legfontosabb korai inspirációs forrása volt és a mozgalom korai hangadóinak fontos példa volt arra nézve, hogy a világzene nem csak a gyarmati múltból építhető. A külső látószög így vagy úgy, de szinte mindenhol hatott a belsőre is.

VILÁGZENE MA

Hogy hol és hová tart a világzene ma, arra nincs jó válasz. A világzenében nincsenek divatok, vagy azok sokkal szerteágzóbbak, széttartóbbak, mint a homogénebb területeken. Nyugat-Afrika, elsősorban Mali, Szenegál és a Zöld-foki Szigetek dominanciája állandó. Érezhetően erősödik Kolumbia, elsősorban azért, mert ott az utóbbi évtizedek rendcsinálásában, gazdasági fejlődésében, szociális programjaiban jelentős szerepet szántak a zenének és így rengeteg nagyon ügyes zenekar jön fel minden évben, akik komoly állami, tartományi vagy városi szintű támogatásokat

/ CESARIA EVORA

is kapnak arra, hogy kipróbálják magukat külföldön – az idei WOMEX-en 45 fős kolumbiai delegáció volt a pár évvel ezelőtti 3-4 fő helyett. És megintcsak van egy minket érintő része a trendeknek: Közép-Európa mint régió, elsősorban Magyarország és Lengyelország, de kisebb részben Csehország és Szlovákia erősödése is egyértelmű trend, amit részben jelez, részben pedig tovább erősít a budapesti és a katowicei WOMEX-rendezés. Ehhez oldalról

VILÁGZENE-NÉVADÓ

1987. június 29-én egy londoni bárban alkották meg a „world music” kifejezést. Brit lemezkiadók, zenészek, producerek azért gyűltek össze, hogy közösen megegyezzenek egy névben, amely alatt fogják árulni a lemezboltokban az addigi műfaji struktúrába be nem sorolható, külföldi lemezeket. A jelenlévők között volt többek között **Ben Mandelson**, a WOMEX későbbi alapítója, **Ian Anderson**, az fRoots főszerkesztője, **Nick Gold**, a World Circuit és **Joe Boyd**, a Hannibal Records vezetője is. Tizenegy független lemez cég összedobott 3500 fontot, hogy újságokban, lemezboltokban promotálják a megszavazott kifejezést. Az NME magazinhoz csomagolva megjelent egy válogatáskazetta (*The World At One* címmel, amihez minden kiadó adott két dalt: Salif Keita, Ófra Haza, Nusrat Fateh Ali Khan szerepel rajta mások mellett) és egy brosúra a cégek katalógusával. És azt is elhatározták, hogy elindítanak egy world music-listát, ami ötven angol lemezbolt eladásait méri, ezzel is figyelmet terelve a világ zenéire. A többi végképp történelem.

kapcsolódik Észtország, amely részben az országot egyébként is övező hype hatásaként, másrészt nagyon magas színvonalú zeneoktatása és állami támogatási programjai révén, illetve a Tallinn Music Week és a Viljandi Folk Fest komoly nemzetközi eseménnyé válása révén jött nagyon erősen divatba. A következő régiós áttörés pedig a Balkán lesz, mert bár az optikai csalódás az, hogy az a divat már lefutott, valójában csak maroknyi zenész (Goran Bregović, Boban Marković, a Mostar Sevdah Reunion) volt divatban, sohasem a régió.

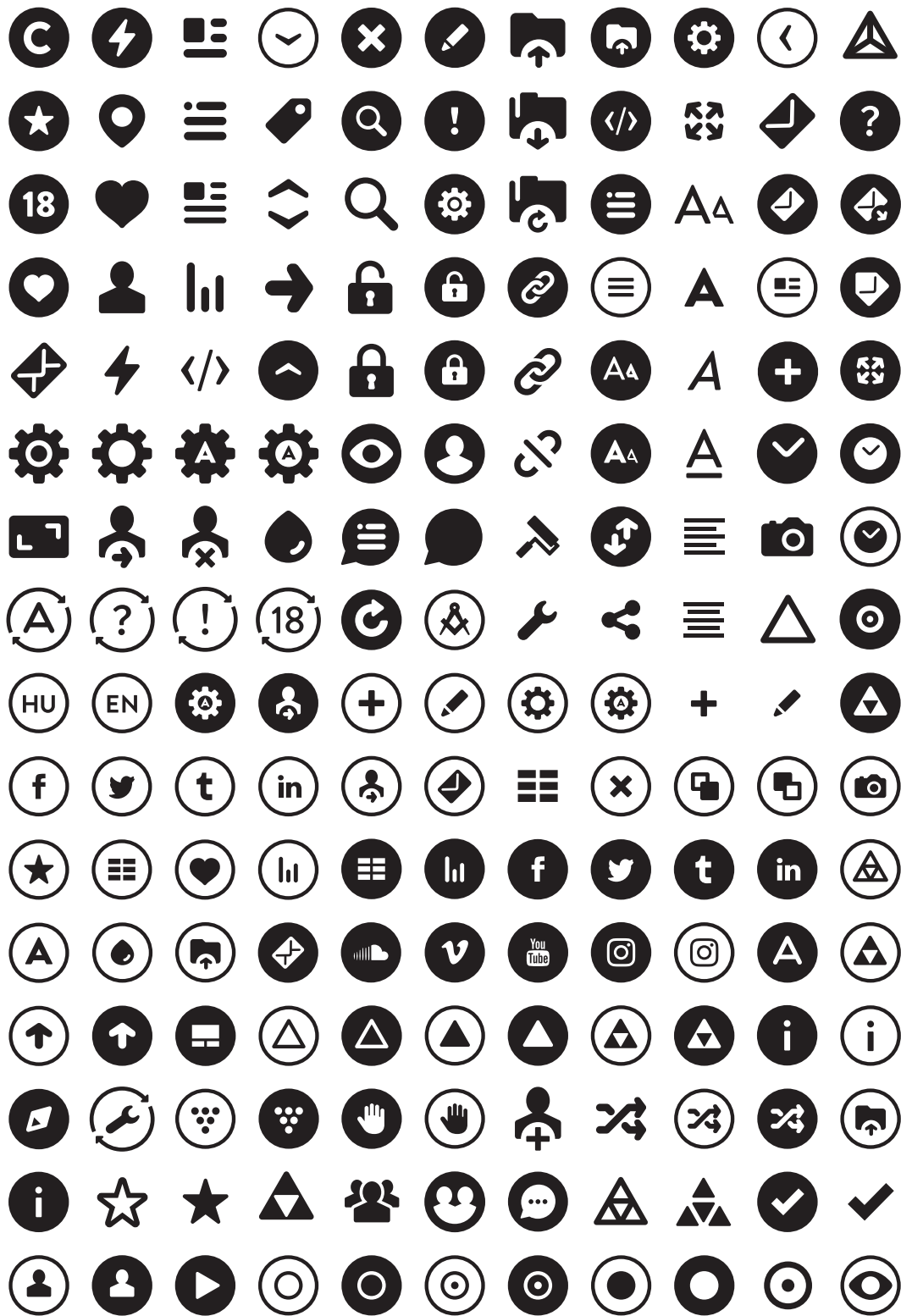
STILÁRIS TRENDK

A divatok azonban, hiába ez érdekel elsősorban mindenkit, többnyire nem földrajzi irányúak, hanem stílárisk. Az egyik egyértelmű tendencia a koncerteken a videóhátterek megjelenése – az idei év néhány legemlékezetesebb koncertje, így a martinique-i Chassol vagy a már említett tunéziai Ifriqiyya Électrique koncertje nem is értelmezhető a háttérben futó film nélkül: a zene és a kép csak egységben működik, és a filmek maguk is a zenéhez hasonló – és ugyanúgy baromi jó – kultúranthropológiai közelítések. De érezhető trend az előadóhelyekhez való igazodás is: a hagyományos, ülős koncertteremek illetve a szabadtéri fesztiválok lettek a világzene két legfontosabb piaca és ez hatással van

a hangzásokra, a használt megoldásokra, effektetekre is. Az utóbbi egy évben érezhetően nőtt a száma a pszichedelikusabb hangzású produkcióknak, az elektronikusnak is, de nem feltétlenül a tradicionális hangzások kárára. Ha megnézzük a World Music Charts jelenlegi első húsz helyezettjét (ami persze egy pillanatnyi és némileg random, de valamelyest mégis reprezentatív mérítés), abban találunk Mali+vonósnégyes (Trio Da Kali-Kronos Quartet) és Mali+blues (Mighty Mo Rodgers és Baba Sissoko) crossovert, autentikusból albán kaba-t (Saz'iso) és finn vonósnét (Frigg) vagy salentói pizzicát (Canzoniere Grecanico Salentino), kongói afrobeatot (Jupiter & Okwess), a mindig kötelező zöld-foki coladeira-t (Elida Almeida) és három archív újrakiadást vagy tribute-ot (Peru, Szomália, Chile) és még pár mást.

A világzene nem egy műfaj, hanem egy attitűd, ismétlem megint és éppen ezért van remény, hogy nem éri el a legtöbb műfaj végzete, a sematizálódás, az önmegújítás állandó kényszere és többnyire kudarca. Heterogén hangzások, célok, történetek bábeli csoportjaként jóval nagyobb esélye van arra, hogy megtartsa a szabadságnak és a tisztaságnak, a kíváncsiságnak azt az erejét, ami annak idején létrehozta. 📌

ARTHUNGRY

A hazai kreatív közösség.

arthungry.com